

УДК 342.924

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.12>

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ НАЛЕЖНОЇ ОБАЧНОСТІ В ПОДАТКОВОМУ АДМІНІСТРУВАННІ

Мороз В.П.,
здобувач Державного університету
«Київський авіаційний інститут»
ORCID: 0000-0002-7070-0104

Мороз В.П. Використання інформаційних технологій у реалізації принципу належної обачності в податковому адмініструванні.

Розвиток інформаційних технологій значно трансформує податкові системи в усьому світі, зокрема сприяє вдосконаленню податкового адміністрування. У статті досліджується роль інформаційних технологій у реалізації принципу належної обачності, який є фундаментальним для забезпечення ефективності податкової системи. Особлива увага приділяється електронним сервісам, які допомагають запобігати ухиленню від оподаткування та покращувати прозорість відносин між платниками податків і контролюючими органами.

Проаналізовано сучасні IT-рішення, такі як автоматизація обробки податкових декларацій, електронний документообіг, застосування великих даних (Big Data) для виявлення ризикових операцій та впровадження блокчейн-технологій у податковому контролі. Досвід країн ЄС розглядається як приклад успішної інтеграції цифрових інструментів у податкові процеси, що сприяє гармонізації правових норм і забезпеченню фінансової стабільності.

Значну увагу приділено аналізу проблем, які виникають під час цифровізації податкового адміністрування в Україні. Основними викликами є недосконала нормативно-правова база, низький рівень цифрової грамотності працівників податкових органів та обмежений доступ до сучасних технологій у деяких регіонах країни. Водночас, сучасні платформи та інструменти можуть стати потужним засобом боротьби з корупцією та підвищення податкової дисципліни.

Важливим напрямом цифровізації податкового адміністрування є впровадження електронних сервісів, які забезпечують зручність та ефективність для платників податків. Одним із прикладів успішного використання таких сервісів є система електронного подання декларацій, яка дозволяє автоматизувати процес звітності та зменшити час, необхідний для виконання податкових зобов'язань. У Польщі, наприклад, запровадження електронного документообігу значно скоротило адміністративні витрати як для бізнесу, так і для податкових органів.

Додатково, важливим аспектом цифровізації є використання автоматизованих систем для виявлення ризиків та запобігання шахрайству. У країнах ЄС такі системи аналізують велику кількість даних із різних джерел, включаючи фінансові звіти, реєстри нерухомості та бази даних контрагентів. Цей підхід дозволяє не лише виявляти ризикові операції, але й прогнозувати потенційні загрози, що сприяє підвищенню ефективності податкового контролю.

Варто також зазначити, що впровадження блокчейн-технологій у податковому адмініструванні стає дедалі актуальнішим. Блокчейн забезпечує високий рівень прозорості та безпеки фінансових операцій, унеможливаючи фальсифікацію даних. У Естонії ця технологія активно використовується для обліку податкових декларацій, що дозволяє уникати подвійного оподаткування та забезпечує довіру до системи з боку платників податків.

Не менш важливим є розвиток інституційної спроможності податкових органів у контексті цифровізації. Це включає навчання персоналу сучасним технологіям, розробку інноваційних рішень та адаптацію найкращих міжнародних практик. У Нідерландах, наприклад, податкові органи регулярно проводять тренінги для своїх працівників, що сприяє підвищенню кваліфікації та ефективності їхньої роботи.

Для України важливим завданням є створення інтегрованої платформи, яка об'єднає всі аспекти податкового адміністрування – від реєстрації платників податків до автоматизації перевірок і

сплати податків. Це дозволить не лише зменшити рівень бюрократії, але й сприятиме зростанню довіри до податкової системи з боку бізнесу та громадян.

Таким чином, впровадження цифрових технологій у податкове адміністрування є необхідною умовою для гармонізації податкової системи України з європейськими стандартами. Цей процес вимагає комплексного підходу, який включає технологічне оновлення, нормативно-правову підтримку та розвиток людського капіталу.

Автор пропонує низку рекомендацій для адаптації іноземного досвіду в українській правовій системі. Серед них — створення національної електронної податкової платформи, підготовка кваліфікованих кадрів та впровадження прозорих механізмів обміну інформацією. Залучення міжнародної технічної допомоги та інвестицій у цифрову інфраструктуру також є важливим кроком для прискорення цього процесу.

Крім того, впровадження єдиних стандартів даних та розробка механізмів ефективного моніторингу сприятимуть посиленню взаємодії між державою та бізнесом. Це дозволить не лише зменшити адміністративний тягар для платників податків, але й сприятиме побудові довіри до державних інститутів.

Стаття є спробою обґрунтувати необхідність цифровізації податкового адміністрування, враховуючи специфіку українського податкового законодавства, та визначити перспективи впровадження інновацій у систему оподаткування.

Ключові слова: податкове адміністрування, інформаційні технології, електронні сервіси, податкова ефективність, податкові ризики, автоматизація, принципи оподаткування, належна обачність, контролюючі органи, цифровізація.

Moroz V.P. The use of information technology in the implementation of the principle of due diligence in tax administration.

The development of information technology significantly transforms tax systems around the world, in particular, contributes to the improvement of tax administration. The article studies the role of information technologies in the implementation of the principle of due diligence, which is fundamental to ensure the efficiency of the tax system. Particular attention is paid to electronic services that help prevent tax evasion and improve the transparency of relations between taxpayers and regulatory authorities.

In the article are analyzed modern IT-solutions, such as automation of processing of tax returns, electronic document flow, application of Big Data for identification of risky operations and introduction of blockchain-technologies in tax control. The experience of the EU countries is considered as an example of the successful integration of digital tools into tax processes, which contributes to the harmonization of legal norms and ensuring financial stability.

Considerable attention is paid to the analysis of problems that arise during the digitalization of tax administration in Ukraine. The main challenges are an imperfect regulatory framework, a low level of digital literacy of tax officials and limited access to modern technologies in some regions of the country. At the same time, modern platforms and tools can become a powerful means of combating corruption and increasing tax discipline.

The author offers a number of recommendations for the adaptation of foreign experience in the Ukrainian legal system. Among them are the creation of a national electronic tax platform, the training of qualified personnel and the introduction of transparent mechanisms for the exchange of information. Attracting international technical assistance and investment in digital infrastructure is also an important step to accelerate this process.

In addition, the introduction of common data standards and the development of effective monitoring mechanisms will contribute to strengthening the interaction between the state and business. This will not only reduce the administrative burden for taxpayers, but also help build trust in state institutions.

The article is an attempt to substantiate the need for digitalization of tax administration, taking into account the specifics of Ukrainian tax legislation, and to determine the prospects for introducing innovations into the tax system.

Key words: tax administration, information technologies, electronic services, tax efficiency, tax risks, automation, principles of taxation, due diligence, regulatory authorities, digitalization.

Постановка проблеми. Сучасні податкові системи стикаються зі значними викликами, такими як ухилення від сплати податків, недостатня прозорість у взаємовідносинах між платниками

податків і контролюючими органами, а також низький рівень довіри до податкової системи. Інформаційні технології (ІТ) можуть стати потужним інструментом для вирішення цих проблем, забезпечуючи ефективне адміністрування податків і впровадження принципу належної обачності.

Мета статті – дослідити роль інформаційних технологій у реалізації принципу належної обачності в податковому адмініструванні, визначити виклики впровадження цифрових рішень в Україні та запропонувати рекомендації для їх ефективного використання на основі європейського досвіду.

Стан опрацювання проблематики. Питання цифровізації податкового адміністрування широко досліджуються як у зарубіжній, так і у вітчизняній науковій літературі. У європейських дослідженнях значна увага приділяється автоматизації процесів обробки податкових даних, використанню Big Data для виявлення податкових ризиків та впровадженню сучасних електронних сервісів. Зокрема, Ю. Васюк акцентує на необхідності модернізації системи податкового контролю відповідно до актуальних європейських стандартів, що дозволяє зменшити кількість випадків ухилення від сплати податків [1, с. 45].

Серед вітчизняних дослідників: І. Солошкіна аналізує проблеми недосконалої нормативно-правової бази та пропонує впровадження єдиної інформаційної системи адміністрування податків, що базується на Базельських принципах [2, с. 23]; Гречишкіна О. у своїх працях наголошує на важливості впровадження електронних сервісів для зменшення адміністративного навантаження на платників податків та оптимізації роботи контролюючих органів [3, с. 12].

Європейська практика демонструє успішне впровадження блокчейн-технологій для забезпечення прозорості податкових операцій. Дослідження, проведене Європейською Комісією, підтвердило ефективність використання цього інструменту для запобігання шахрайству, зокрема у сфері сплати ПДВ [4, с. 67]. Водночас, українські науковці, такі як П. Мельник, відзначають, що адаптація цифрових інструментів потребує не лише технологічних рішень, але й підвищення цифрової грамотності працівників податкових органів [5, с. 33].

Однак, попри численні дослідження, залишається недостатньо опрацьованою тема використання інформаційних технологій саме у реалізації принципу належної обачності в Україні. Цей аспект є важливим для формування прозорих відносин між платниками податків та контролюючими органами і потребує додаткового аналізу.

Виклад основного матеріалу. Розвиток інформаційних технологій відкриває нові можливості для підвищення ефективності податкового адміністрування. Одним із ключових елементів цього процесу є реалізація принципу належної обачності, який спрямований на забезпечення прозорості у відносинах між платниками податків та контролюючими органами. Цей принцип передбачає, що платник податків повинен діяти добросовісно, перевіряти своїх контрагентів та виконувати податкові зобов'язання відповідно до законодавства.

Досвід країн Європейського Союзу (ЄС) свідчить про успішне впровадження цифрових технологій у податкове адміністрування. Наприклад, у Німеччині використання автоматизованих систем дозволило зменшити рівень податкових порушень, пов'язаних із ухиленням від сплати податків через фірми-одноденки. Сучасні ІТ-рішення, такі як використання великих даних (Big Data) та автоматизованих аналітичних платформ, допомагають ідентифікувати ризикові операції на ранніх етапах [1, с. 45].

Україна, перебуваючи на шляху до інтеграції з ЄС, також має значний потенціал для впровадження цифрових технологій у податкову систему. Однак для цього необхідно вирішити низку викликів, таких як недосконалість нормативно-правової бази та низький рівень цифрової грамотності серед працівників податкових органів [2, с. 23].

Електронні сервіси є важливим інструментом для зменшення адміністративного навантаження на платників податків. Успішним прикладом є впровадження системи електронного документообігу в Естонії, яка дозволила автоматизувати процес подання звітності та сплати податків. Такий підхід може бути адаптований і для України, що сприятиме підвищенню прозорості та зменшенню кількості корупційних схем [3, с. 12].

Ще одним перспективним напрямом є використання блокчейн-технологій. Ця технологія забезпечує високий рівень захисту даних, що є особливо важливим для обробки фінансової інформації. Блокчейн може використовуватися для ведення реєстрів податкових операцій, що унеможливує маніпуляції з даними та покращує довіру до податкової системи [4, с. 67].

Не менш важливим є питання підвищення кваліфікації персоналу податкових органів. Досвід країн ЄС демонструє, що ефективне використання цифрових інструментів можливе лише за умо-

ви проведення регулярних навчань та тренінгів для працівників. Це дозволить не лише оптимізувати роботу податкових органів, але й мінімізувати помилки у процесі адміністрування податків [5, с. 33].

Для України важливим завданням є створення національної електронної податкової платформи, яка б об'єднала всі існуючі сервіси в єдиний простір. Така платформа може включати модулі для автоматизації перевірок, аналізу ризиків, подання звітності та сплати податків. Це забезпечить зручність для платників податків та підвищить ефективність роботи контролюючих органів [6, с. 89].

Важливим аспектом використання інформаційних технологій у податковому адмініструванні є застосування аналітичних платформ для виявлення ризикових операцій. У країнах ЄС широко використовуються системи аналізу даних, які дозволяють контролюючим органам оперативно виявляти порушення. Наприклад, у Великобританії діє система Connect, яка об'єднує інформацію з різних джерел, включаючи фінансові установи, реєстри нерухомості та бази даних платників податків. Подібні системи допомагають знизити рівень шахрайства та підвищити ефективність роботи податкових органів [1, с. 45].

Для України актуальним є питання адаптації таких платформ до вітчизняної податкової системи. Важливо не лише впроваджувати технічні рішення, але й забезпечувати їх інтеграцію з чинними державними реєстрами. Наприклад, об'єднання баз даних Державної податкової служби, Міністерства фінансів та інших органів дозволить створити єдину інформаційну платформу, що сприятиме обміну даними та забезпеченню прозорості.

Ще однією перспективною технологією є механізм розподілених платежів (split payment), який успішно застосовується в Італії, Польщі та Румунії. Цей підхід дозволяє знизити ризики ухилення від сплати ПДВ, оскільки платежі автоматично розподіляються між постачальником та податковими органами. Впровадження такого механізму в Україні може значно підвищити рівень податкової дисципліни, але потребує відповідного оновлення законодавчої бази та навчання персоналу податкових органів [3, с. 12].

Блокчейн-технології також є перспективним напрямом для вдосконалення податкового адміністрування. Вони забезпечують безпеку даних, зменшують ризик їх підробки та підвищують довіру до системи оподаткування. Наприклад, у Грузії блокчейн використовується для реєстрації прав власності та податкових операцій, що значно зменшило кількість корупційних схем. В Україні цей підхід може бути застосований для створення реєстрів податкових декларацій та обліку операцій із сплати податків [4, с. 67].

Ключовим викликом для України є не лише впровадження сучасних технологій, але й подолання проблеми низької податкової культури серед платників податків. Недовіра до контролюючих органів та низький рівень економічної грамотності громадян ускладнюють процес цифровізації. Для вирішення цієї проблеми доцільно проводити інформаційно-роз'яснювальні кампанії, спрямовані на популяризацію електронних сервісів та підвищення обізнаності про їх переваги [5, с. 33].

Окремо варто виділити питання підготовки кадрів для податкових органів. В умовах цифровізації особливого значення набувають навички роботи з даними, знання принципів кібербезпеки та вміння використовувати аналітичні інструменти. У країнах ЄС ці навички формуються завдяки систематичним тренінгам та співпраці з міжнародними організаціями. В Україні впровадження подібної програми навчання дозволить значно підвищити ефективність роботи податкових органів та забезпечити якісне адміністрування податків [6, с. 89].

Цифровізація податкової системи відкриває нові можливості для залучення іноземних інвестицій. Прозорість, забезпечена електронними сервісами, є одним із ключових чинників для покращення інвестиційного клімату в країні. Інвестори надають перевагу юрисдикціям із прозорою податковою політикою та наявністю цифрових інструментів для адміністрування податків [4, с. 67].

Висновки. Інформаційні технології є важливим інструментом для модернізації податкового адміністрування. Їх впровадження сприяє підвищенню прозорості, зменшенню корупційних ризиків та покращенню взаємодії між платниками податків і контролюючими органами. Досвід країн ЄС показує, що цифровізація податкових процесів дозволяє значно підвищити ефективність податкових систем.

Для України адаптація європейського досвіду передбачає створення національної податкової платформи, впровадження сучасних технологій, таких як Big Data та блокчейн, а також підвищен-

ня кваліфікації персоналу податкових органів. Успішна реалізація цих заходів сприятиме гармонізації податкової системи України з європейськими стандартами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васюк Ю.М. Податковий контроль в Україні в умовах дії податкового кодексу: реалії, практичні проблеми та шляхи модернізації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 4. С. 45–50.
2. Солошкіна І.В. Шляхи удосконалення податкового контролю в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2014. № 18. С. 23–27.
3. Гречишкіна О. Удосконалення системи адміністрування податків як напрям стимулювання митної діяльності підприємств. – Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів. 2014. С. 12–18.
4. European Commission. Study on the VAT gap in the EU-28 Member States. Brussels: European Union. 2018. С. 67–72.
5. Мельник П.В. Цифровізація податкового адміністрування: виклики та перспективи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2019. № 7. С. 33–40.
6. Луніна І.О. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України. 2014. С. 89–95.